

Körkép a magyar helyesírásról – áttekintés a 12. kiadás után¹

2015 szeptemberében lépett érvénybe A magyar helyesírás szabályainak 12. akadémiai kiadása, és azóta letelt a türelmi idő is: a 2017-es érettségien már az új szabályok szerint kellett javítani és minősíteni a dolgozatok helyesírását. A 12. kiadás fogadtatásának reflexív értékelése ugyan még nem történt meg, ám a kezdeti többnyire pozitív sajtóvisszhang is hamar nyugvópontra jutott. Az elmúlt időszakban a helyesírási bizottság tagjai több fórumon is beszámoltak a munkájukról és a változtatásokról (pl. Keszler 2015; Tóth 2017; a tulajdonnevekről: Laczkó 2016). A következőkben a megőrzés és a változás kettősségében fogom áttekinteni és értékelni helyesírásunk jelenlegi állapotát.

A dolgozatban három alapvető kérdéskört érintek. (1) Először röviden szólok a magyar helyesírás státuszának a mibenlétéről. (2) A második részben felvázolom a helyesírási rendszert a normaként értelmezett alapelvek bemutatásával, a mondanivalóm középpontjába azt a kérdést helyezve: vajon nehéznek tarthatjuk-e a magyar helyesírást? (3) Végül kitekintek arra is, hogy összegzően milyen változások következtek be 2015-ben, valamint hogy milyen jövőbeli feladatai vannak a helyesírás szakembereinek a 12. kiadás megjelenése után.

1. Nézzük meg először a **státusz** kérdését. A helyesírás kérdésköre alapvetően a nyelvi tervezéshez tartozik, és mint ilyen két fő megközelítési szempont jellemzi: a státusz- és a korpuszkérdés (vö. Kloss 1969; Tolcsvai Nagy 1998a, 1998b, 2003). Induljunk ki abból a fontos tényből, hogy az európai nyelvek többségének igen régóta létezik írásbelisége. Az írásbeliség pedig előbb vagy utóbb megteremti annak az igényét, hogy ennek a formája egységes és szabályozott legyen, és ez az írásgyakorlók körében elfogadottá váljon. Miért van erre szükség? Nem azért szabályozzuk az írásbeliségünket, hogy alapvetően megkönnyítsük az írott szövegek rögzítését, tehát magát az írást, hanem azért, hogy a befogadóhoz, az olvasóhoz a lehető legkönnyebben, leggyorsabban és leghatékonyabban jusson el a mondanivalónk, vagyis a lehető legsikeresebb legyen az írásbeliségben az olvasó figyelmének az irányítása. Mi következik mindebből? Az, hogy a helyesírás normája jelentősen el fog térni a nyelv bármelyik részének, például a kiejtésnek, a szókészletnek vagy akár a nyelvtannak a normájától. A helyesírási norma ugyanis a többitől eltérően a következőképpen jellemezhető (Tolcsvai Nagy 1998a; Laczkó–Mártonfi 2004, 2008; Laczkó 2004, 2006a): a) alapvetően **mesterséges**

¹ A dolgozat a 2018 márciusában a krakkói Jagelló Egyetem magyar szakos hallgatóinak készült kézirat anyag bővített változata. Megfogalmazásmódjában ennek következtében szándékoltan a didaktikai szempontoknak megfelelően egyfajta célirányos retorizáltságra törekedtem.

képződmény, amely nem szükségszerűen és teljes mértékben követi a nyelv természetes változását, vagyis relatíve zártnak nevezhető; b) viszonylag **tudatos** produktum, amelyet az iskolában kell megtanulnunk, attól a pillanattól kezdve, hogy írni tanulunk; c) nagyon fontos benne egy technikai jellegű mozzanat: az ismétléseknek azonosíthatóknak kell lenniük; d) és végül a helyesírás jellemzően kevésbé van kitéve az úgynevezett szociokulturális összetevőknek, mint amilyen a szituáció vagy a kontextus. Mindebből pedig az következik, hogy azokban a nyelvekben, amelyekben a helyesírás kodifikációja megtörténik, azt egy, az erre az írásgyakorlók által felhatalmazott testület végzi el.

Európában két jellegzetes, jóllehet nem kizárólagos mintát találunk: az egyik az akadémiai helyesírás, a másik pedig a kiadói. Az első minta jóval gyakoribb: ez azt jelenti, hogy a Tudományos Akadémia feladata a helyesírás kodifikálása, gondozása (Franciaországban például már az 1700-as években megtörtént a kodifikáció). A másik esetben, például a német nyelvterületen, ugyanezt egy kiadó (a német vonatkozásában például a Duden Kiadó) végzi el, és az írásgyakorlat ehhez alkalmazkodik, ezt tekinti presztízsertékűnek. Magyarországon 1832 óta létezik helyesírási szabályozás. A szabályozás feladatát tehát a megalakulása óta a **Magyar Tudományos Akadémia** (1832-ben még Magyar Tudós Társaság) hajtja végre. Az elmúlt közel 190 évben ez a státusz a magyar írásgyakorlatban alapvetően nemhogy nem kérdőjeleződött meg, ellenkezőleg: a 20. század közepére olyan magas presztízse lett, hogy bár nyilvánvalóan semmiféle jogi háttere nincsen, mégis kötelező érvényűnek tekintik az írásgyakorlók.

Az első szabályzat megjelenése, amely még a pesti írói körnek készült belső használatú kiadvány volt, beleilleszkedik a nyelvújítást lezáró akadémiai szten-derdizációs törekvésekbe (vö. Laczkó 2006a további szakirodalommal), az 1954-es tizedik és az 1984-es tizenegyedik kiadás pedig már megteremtette azt a kodifikációs egységet, és kialakította azokat a normatív alapelveket, amelyek a további kiadások alapjául is szolgálnak. A 20. század második felére pedig létrejöttek az úgynevezett helyesírási „tartományok” is. Köztudott tény, hogy a helyesírásra egy írásgyakorló nyelvi közösségben nem mindenkinek egyformán van szüksége. Maga az írás szabályozása, a helyesírás – ahogy ezt fentebb is hangsúlyoztam – tehát alapvetően azt a legfontosabb célt szolgálja, hogy a befogadót, azaz az olvasót segítse abban, hogy a lehető legegyszerűbben jusson el a szövegek teljes értelemszerkezetéhez. Nagy részben a szövegek típusától függ az, hogy ezek előállítására, nyelvi megszerkesztettsége, helyesírása milyen kívánalmaknak tesz eleget. Ebből következően a kiadók szerkesztőinek másként van szükségük a helyesírás ismereteire és alkalmazására, mint egy kisiskolásnak, és megint másként kell viszonyulnunk a szaknyelvi szövegek nyelvi állapotának a kívánalmaihoz (lásd alább).

Mi történik az Akadémián a helyesírás szabályozásakor (vö. Keszler 2015)? A testület kijelöl egy közel 40 fős bizottságot, amelyiknek az a feladata, hogy bizonyos időközönként felülvizsgálja a meglévő szabályzatot, és döntsön arról, hogy szükség van-e változtatásra, módosításra, vagy ami a legfontosabb: a szabálypontok bővítésére. A **helyesírási bizottság** nagyobb részben a nyelvtudomány képviselőiből áll, de nem kizárólagosan. Minden tudományterület delegál

egy-egy képviselőt, azaz jelen van a matematikus, az orvos, a fizikus, a mérnök, a közgazdász és így tovább. A magyar gyakorlatnak megfelelően a helyesírási bizottság feladata valójában kettős. A legfontosabb és központi feladat a **helyesírási szabályzat** gondozása. Ennek jelenleg tehát a 12. kiadása van érvényben, amelyet 2015-ben helyezett hatályba az Akadémia. A szabályzatot kell a helyesírási „tartományok” központi elemének tekinteni. Másrészt azonban a **szaknyelvi helyesírások** megalkotása és gondozása is akadémiai kompetencia, és ez a második tartomány, amely szoros összefüggésben és átfedésben van a szabályzattal, attól normájában alapvetően nem tér el. A szaknyelvek írásbeliségének specifikus kérdéseivel nyilvánvalóan nem tud egy központi szabályzat foglalkozni, így a 20. század folyamán a különböző tudományterületek felől erős igény mutatkozott arra, hogy létrejöjjenek a különféle szakmai szabályzatok és szótárak is.

Érdeemes röviden kitérni a szaknyelvi helyesírásokra. Kétféle megoldási lehetőség kínálkozik a szabályozásukra. Ha egy szakterület olyan **terminológiával** rendelkezik, amely az írásgyakorlatban nem tér el az alapvető szabályoktól, tehát ugyanazok a nyelvi tényezők alakítják, csak jellegzetes speciális vonásokat mutat (például ilyen az orvosi nyelvben a latinos vagy a magyaros írásmód kérdése, vö. Bősze 2009), akkor alapvetően elég, ha a terminológiát szaknyelvi helyesírási szótárak tartalmazzák, külön szabályzatra nincsen szükség. Akkor azonban, ha egy szakma **nómenklatúrával** rendelkezik, azaz a terminusok leírásában nem a köznyelvi szabályok az irányadók, akkor szükség van külön szabályzat kidolgozására is. Jellegzetesen ilyen a kémia szaknyelve, az állatrendszertan, a növényrendszertan vagy a földrajzi nevek írása (lásd pl. összefoglalóan Mártonfi 2018). Nézzük meg mindezt egy egyszerű példával. Két népszerű madárfajta Magyarországon a fekete rigó és a sárgarigó. Az elnevezésük nyelvi felépítése teljesen megegyezik: mindkettő minőségjelzős szerkezet, az utótag a *rigó*, az előtag színnév. Am az íráskéjük különbözik, a *fekete rigó* különírandó, a *sárgarigó* viszont egybe. Itt tehát nem a nyelvi felépítés a perdöntő a helyesírásban, hanem az, hogy az egyik faji jelzős fajnév, a másik nemzetségnév. Egyszerűbben fogalmazva: a fekete rigó tényleg rigó, ám a sárgarigó varjúféle madár. Ebből az egyetlen példából is könnyen belátható, hogy a nómenklatúrával rendelkező szaknyelvek esetében a bonyolult helyesírási szabályozást külön szabályzatba kell foglalni az adott szakma számára, és ezt a köznyelvben is figyelembe kell venni, ha szükség van rá. Ezzel szemben például a fizika a terminológiai leírásában nem tér el az alapvető, a nyelvi viszonyokat tükröző helyesírási rendszertől, így a fizika számára elegendő a terminusokat szótárba foglalni a szaknyelvi kiadványokat írók, készítőik számára, külön szabályzatra nincsen szükség (vö. Mártonfi–Sólyom 2018). Lássunk erre is egy példát: *elektromostöltés-sűrűség*. Miért kötőjeles az írásmódja (annak ellenére, hogy még a szabványokban is *elektromos töltéssűrűség* formában szerepel)? Azért, mert az *elektromos töltés* különírandó jelzős szerkezet, amelyet ellátunk a *sűrűség* utótaggal. A *töltéssűrűség* önmagában összetett szó, vagyis egybe kell írni. Ha azonban leírjuk így: *elektromos töltéssűrűség*, akkor a jelző a teljes összetételre fog vonatkozni, vagyis a *töltéssűrűségre*, ami természetesen nem igaz. Ennek megfelelően a jelzős szerkezetet egybeírjuk, és a *sűrűség* utótagot pedig kötőjellel kapcsoljuk a pontos értelmezhetőség érdekében. Ugyanúgy járunk el tehát,

mint bármelyik hasonló felépítésű közszoji szerkezet esetében, például: *használt-ruha-bolt* (nem a bolt használt, hanem a ruha) vagy *köztársaságielnök-választás* (nem a választás a köztársasági, hanem az elnök). A szabályzat 11. kiadásában mozgósabályként szerepelt ez az írásmód, a 12. kiadásban a szabály maga nem, ám az elnevezése megváltozott, a többszörös összetételek részbe került (lásd alább is).

A magyar helyesírás a szaknyelvek szabályozásában meglehetősen jól áll. Az elmúlt néhány évtizedben megszületett a műszaki, a katonai, az orvosi, a kézművi, az állat- és növényrendszertani, a földrajzi névi helyesírási szabályozás, és remélhetőleg még idén megjelenik a fizikai helyesírási szótár. Természetesen további igények is felmerülnek, így akad további teendő, adós az Akadémia például a csillagászati helyesírás megalkotásával (vö. pl. Kozma 2007; Hargitai et al. 2010).

A helyesírási szabályzat és a hozzátartozó köznyelvi helyesírási szótár (2017), valamint a szaknyelvi helyesírások mellett a Magyar Tudományos Akadémia elkészíti a szabályzat alapján azt az egyszerűsített változatot is, amelyet az alsóbb iskolafokok használhatnak, és ezt tekinthetjük a következő tartománynak. Ennek ma a címe: *Kis magyar helyesírás* (Siptár–Keszler–Tóth 2016, a 11. kiadás iskolai változata *Helyesírásunk* címmel volt forgalomban: Fábrián–Gráf–Szemere 1999). Ennek célja a mindenkori szabályzat didaktikailag közérthetőbb formában való megjelenítése. A helyesírási szabályzat, az egyszerűsített változat és a szaknyelvi változatok mellett létezik egy negyedik tartomány, a helyesírási kézikönyv, amely szabálymagyarázatokkal, kivétellistákkal és ajánlásokkal rendkívül bőven tárgyalja a magyar helyesírás rendszerét. Ez a kiadvány 2004-ben jelent meg először az Osiris Kiadónál *Helyesírás* címmel. Tartalmaz egy részletes, szöbokokkal rendelkező szótárt is. Jóllehet a kézikönyv kétszerzős munka (Laczkó–Mártonfi 2004), és nem viseli magán az Akadémia logóját, szellemiségében teljes mértékben követi az akadémiai helyesírást, és a professzionális írásbeliségben széleskörűen elfogadottá vált.

2. Térjünk át arra a kérdésre, hogy milyen a mai magyar helyesírás, és mik a nehézségei. Másképp fogalmazva: nehéz-e a magyar helyesírás? Magyar anyanyelvű írásgyakorlók elég határozott válasza szerint: igen, ez egy meglehetősen nehéz rendszer. De vajon miért? A kérdés megválaszolásához hívjuk segítségül az úgynevezett alapelveket, nézzük meg, mik is ezek pontosan.

2.1. Helyesírási alapelveken én azokat a normákat értem, amelyek a szabályok rendszerét alakítják. Három alapelvet különböztetünk meg: a hangjelölést, az értelemtükröztetést és a hagyományt. Ezek közül az első és legalapvetőbb a **hangjelölés**. Tudjuk azt, hogy a magyar írás latin betűs és betűíró, ami azt jelenti, hogy az írás legkisebb egységei, a betűk nem szavakat vagy szótagokat rögzítenek, hanem hangokat jelölnek. Természetesen ez így nem pontos, hiszen valójában a hangoknak absztrakt formáit, azaz a fonémákat jelöljük velük. Így ezt az alapelvet szaktudományosan **fonematikus alapelv**nek nevezzük. A magyar ábécé 40 betűt tartalmaz, a magánhangzók és a mássalhangzók között jelentős jelölésbeli különbséggel. Feltűnő, hogy a kétjegyű, illetve az egyetlen háromjegyű összetett

betűt csak a mássalhangzó-rendszerben használjuk, míg a magánhangzók kizárólag egyjegyűek. A mássalhangzók között a *j* felső helyzetű pontja kivételével² nincsen egyetlen mellékjeles betű sem, a magánhangzók között alkalmazzuk a két pontot (*ö, ü*), és a hosszúság jelölése ékezettel (egy, illetve két vonás) történik. A mássalhangzók hosszúságát ezzel szemben betűkettőzéssel oldjuk meg. Ebből is nyilvánvaló, hogy a két rendszer történetileg eltér egymástól: amíg a mássalhangzók a magyar középkori rendszerre vezethetők vissza, addig a magánhangzók jelölésében cseh hatás érvényesül, a Husz-féle helyesírási reform adaptálása.

A hangjelölés alapelve kétféle írásmódot foglal magában: az egyik a **kiejtés szerinti írásmód**. A szavak nagy részét a szerint kell leírni, ahogyan a köznyelvben (sztenderdben) kiejtjük, a kiejtett hangoknak megfelelő fonémákat rögzítjük. A *barát* főnévben a [b + a + r + á + t] hangoknak megfelelő fonémákat jelölő betűket írjuk le. A másik ide tartozó írásmód a **szóelemzés**. Ez csak a mássalhangzókat érinti. A kiejtés során bizonyos egymás mellé kerülő mássalhangzók képzésekor módosulások következnek be, amelyeket nem jelölünk a leírásakor (ezek a hasonulás vagy az összeolvadás). Mit is teszünk valójában ilyenkor? Szétbontjuk a toldalékos vagy összetett szavakat elemeikre, és ezeket az elemeket egymástól függetlenül írjuk le a kiejtésüknek megfelelően. Nézzük például a *barátság* főnevet. A *t* és az *s* találkozásakor a kiejtésben összeolvadás következik be, és hosszú [ccs]-t ejtünk: [baráccság]. A szó leírásakor azonban nem ezt követjük. Szétszedjük a szóalakot a két szóelemre: *barát* + *ság*, és eszerint rögzítjük írásban a főnevet. Mindez nagyon alapvető a magyar helyesírásban. A magyar anyanyelvi beszélők számára egészen kisiskolás korban ez az eljárás begyakorlotta válik, rutinná alakul, hiszen az írástanulás során elsődleges fontosságú. Ha ez így van, okoz-e bármilyen nehézséget?

A helyzet az, hogy okozhat, és fontos ezzel tisztában lenni. Két okot említek. Egyrészt azt, hogy amíg a helyesírás mesterséges képződmény, ahogy már szó is volt róla, a kiejtés természetesen módon változhat, ám az írásképp nem szükségszerűen, de legalábbis nem azonnal követi a kiejtés esetleges megváltozását. Erre jó példa volt az *árbóc* főnév. A korábbi, latinus kiejtésnek megfelelően a helyesírási szótárak rövid *o*-val írták elő. Időközben a magyarban az ejtémód hosszúra változott, ám ezt a helyesírás nem követte. Egyszerűen szólva: nem hallgathattunk a fülünkre. Ha a szabályos formát akartuk leírni, akkor meg kellett tanulnunk: a hosszú *ó*-s ejtés ellenére röviddel kell rögzítenünk. (Ez szerencsére az 2015-ös új szabályzatban megváltozott, most már az *árbóc* a kiejtésnek megfelelően íródik. Hasonló, a magánhangzó-jelölést érintő változások még a következők: *lámpabúra*, *immunis*, *irreverzibilis*, *reverzibilis*, *sámánizmus*, *sátánizmus*, *okarina*, *nüansz*, *rubeola*, *bédekker*.) Nézzünk egy mássalhangzós példát: a *mállik* ige hosszú *ll*-lel íródik, a kiejtés azonban erősen a rövid *l* felé hajlik. (A mássalhangzó-jelölés vonatkozásában megváltozott szavakra példák, ez esetben minimális módosítás történt: *esszencia*, *paralel*.)

² Miként az *i* pontjának mellékjel volta, úgy a *j* pontjéé is vitatható, hiszen nincs a magyarban pont nélküli változatuk, valamint a pont nélküli nagy *I* és *J* ugyanazt a fonémát jelöli, mint a ponttal ellátott kisbetűs alak.

A másik ok ennél nehezebb problémát jelent. A kiejtésnek megfelelő írásmód a köznyelvi kiejtést veszi alapul. Akkor, ha a köznyelvi ejtésben stabilan rögződött formákról van szó, ez nem okozhat gondot. Ismét a magánhangzók köréből említek először példát: az *o/ó* és az *ö/ő* stabilnak tekinthető alapon a magyar kiejtésben. Ezzel szemben az *i/i*, *u/ú*, *ü/ű* már korántsem. Ezekben az esetekben területileg is jelentős eltérések mutatkozhatnak. A *dicsér*; *ígér* és *kíván* igék köznyelvi kiejtése a regionalitás következtében egyaránt megfelelő röviden és hosszan is. A helyesírás azonban csak egy lehetőséget enged meg. Aki a *dicsér*-t hosszú [í]-vel ejti, az *ígér* és a *kíván* igét röviden, annak meg kell tanulnia, hogy a helyes rögzítés a következő: *dicsér*; *ígér*; *kíván*. És csakis így tesz eleget a helyesírás előírásainak. Nézzünk néhány mássalhangzós példát: *szőlő*, *köpeny*, *briliáns*. Aki ezeket a főneveket hosszú [l]-lel, illetve [p]-vel ejti, ugyancsak meg kell tanulnia, hogy a szó leírásakor rövid a mássalhangzó. Azt, hogy milyen arányban tér el a rögzítésünk a köznyelvi kiejtéstől, igazság szerint nem tudjuk pontosan. Nincsen ugyanis a magyar nyelvnek olyan, megfelelő empirikus háttérrel rendelkező kiejtési szótára, amely alapján össze tudnánk a helyesírási kodifikációval hasonlítani a szavainkat. Becslések szerint 70 százalékban a helyesírás teljes mértékben megfelel a kiejtett alakoknak, a fennmaradó 30 százalék azonban azt jelzi: érdemes ellenőrizni magunkat szótárak, online helyesírás-ellenőrzők segítségével.

2.2. A második normaként értelmezett helyesírási alapelv az **értelemtükröztes**. Az értelemtükröztes a helyesírást átszövő szabályok egymással összefüggő, nyelvi működésen alapuló rendszerszerűségét jelenti. Ide sorolhatjuk például a különírás-egybeírás jelentésen alapuló szabályait, a tulajdonnevek írásmódját vagy az írásjelezés szövegtani-pragmatikai alapjait – hogy csak a legfontosabbakat említsem. Ezekben az esetekben tehát erős nyelvi, alapvetően nyelvtani, illetve jelentéstani alapismereteket kell mozgósítani a szavak, szerkezetek, mondatok megfelelő rögzítéséhez.

a) Ha magyar anyanyelvi beszélőket megkérdeznénk, melyik részterület a magyar helyesírás legkritikusabb pontja, nem kétséges, hogy a **külön- és egybeírást** említenék meg. Az összetett szavak és a szó szerkezetek között alapvetően jelentésbeli különbség van, amely együtt járhat formai megkülönböztető jegyekkel, de nem szükségszerűen. Alapvetően két szó, szóalak természetes leírási formája a különírás, egybeírást akkor alkalmazunk, ha erre szemantikai okunk van. Nagyon egyszerűen fogalmazva: mást jelent a szerkezet különírva, mint egybeírva. A *drága kő*, különírva, azt jelenti, hogy egy olyan kő, amely sok pénzbe kerül, egybeírva azonban egy típus megnevezése, ide tartozik például a gyémánt vagy a zafír. A *sok szög* különírva több, akár különböző szög, a *sokszög* egybeírt formában azonban matematikai fogalom. A *tűzről pattant* különírva lehet például egy szikra, egybeírt alakban a jelentése főként nőkre alkalmazva kissé régies formaként 'élettel teli, talpraesett'. A jelentésváltozást a raggal jelölt viszonyok esetében kísérheti jelöletlenné válás is. Például: *koleszterinben szegény* (jelölt raggos szerkezet), de *koleszterinszegény* (egybeírt összetétel), *háznak a teteje*, de: *háztető*, és így tovább. Mi jelenti itt a nehézséget? A jelöletlenné válással kísért

összetételé válás természetesen nem: a rag elmaradása mindig egyértelműen jelzi az egybeírást. Akkor azonban, ha a szerkezet eleve ragtalan, és csak a jelentésváltozásra támaszkodhatunk, és ilyenek alapvetően a jelzős szerkezetek, bizony már felléphet nehézség, ahogy persze akkor is, ha az összetételben megmarad a rag. Ennek az az oka, hogy a szó szerkezetek és az összetételek közötti határ nem éles, sokkal inkább átmenetként lehet érzékelni, a helyesírás azonban erősen formai kritériumokkal él: egybeírom, avagy sem, a kettő közötti átmenet érzékeltetésére nincsen mód. Vajon a *tettenérés* szót hogy kell írni? Jelent-e mást egybeírva, jogi, kriminalisztikai fogalom-e, vagy sem? A *nyitvatartás* üzleti fogalommá vált-e a rendszerváltás óta? Mert ha igen, akkor a korábbi különírás már nem megfelelő. A *kis testvér*, ha azt jelenti, hogy 'fiatalabb testvér', vajon összetételnek minősül-e? A repülőgép *feketedoboza* típus megnevezéseként egybeírandó, vagy külön van, és a *fekete* színnév metaforikus jelentése érvényesül? Folytathatnánk a sort. A fenti kérdésekre a válasz: A jelenlegi szótári rögzítés értelmében a *tettenérés* mint jogi szakszó, a *nyitvatartás* mint üzleti fogalom és a *feketedoboz* egybe-, a *kis testvér* azonban különírandó. Ez utóbbin lehetne vitatkozni. (Zárójelben megemlítem, hogy a *feketedoboz*, amely egyébként köztudottan narancssárga, valamint a *nyitvatartás* írása a legutóbbi szabályzatban, 2015-ben változott különírásról egybeírásra.)

Ugyancsak nem könnyíti meg az írásgyakorlatot az úgynevezett második mozgósabály alkalmazása sem (lásd a fenti *elektromostöltés-sűrűség* példát is). Miről van szó ebben az esetben? Adott egy különírt jelzős szerkezet, például: *csuklós busz*. A szerkezet egésze kap egy utótagot: *vezető*. A *buszvezető* összetett szó. Ha azonban meghagyjuk a *csuklós buszvezető* írásformát, ez azt fogja jelenti, hogy a vezető a csuklós, hiszen a jelző már az összetételre fog vonatkozni. Így a megfelelő leírási forma: *csuklósbusz-vezető*. Vagyis az eredetileg különírt szerkezetet egybeírjuk, és az utótagot kötőjellel kapcsoljuk. A tapasztalat azt mutatja, ha egy efféle szerkezet élettelen jelentésű, akkor anyanyelvi beszélőnek sem feltétlenül tűnik fel a nem megfelelő írás: *szabad vezeték-hálózat* a *szabadvezeték-hálózat* helyett. Akkor azonban, ha élő jelentésű a szerkezet, és nem alkalmazzuk a mozgósabályt, igencsak megmosolyogtató értelmezést kapunk: *lőtt vadkereskedő* – ebben az esetben a kereskedőt lőtték le a vad helyett.

További problémát jelenthet az is, hogy az egybeírásnak kétféle formai megoldása van: a teljes egybeírás és a kötőjelezés. Kötőjelet használunk például a mozgósabály alkalmazásakor vagy akkor, ha egy háromtagú összetétel túlságosan hosszú, több mint hat szótag, például: *repülőgép-vezető, büntetés-végrehajtás, kerekasztal-konferencia* stb. Ráadásul ez a kötőjel mozoghat. Ha egy ilyen összetétel újabb tagot kap, akkor mindig a legutolsó elé kerül ki a kötőjel: *repülőgépvezető-képzés*. Ugyancsak kötőjelezünk bizonyos típusú mellérendelő összetételeket: *már-már, sült-főz, éjjel-nappal*, vagy az ún. harmadik mozgósabály alapját képező alkalmi mellérendeléseket: *kutya-macska barátság, föld-levegő rakéta*.

b) Térjünk át a **tulajdonnevekre**. Amit érdemes kiemelni ebből a nagyon komplex helyesírási kérdéskörből az értelemtükröztetés kapcsán, az a következő: természetes törekvés az írásgyakorlatban, hogy a tulajdonneveket az írásképp kiemelje,

elkülönítse. Ennek alapvető módja a nagy kezdőbetű. A magyar nyelvben állandó nagy kezdőbetűje jellegzetesen csak a tulajdonneveknek van. A több elemből álló tulajdonnevek esetében azonban nemcsak a név kezdetének kijelölésére törekszünk, hanem a névterjedelem jelölésére is. Erre többféle módszer létezik, amelyek részben összefüggnek a tulajdonnevek típusaival is:

1. Az elemek teljes egybeírása: *Magyarország, Jászfelsőszentgyörgy, Alsóörs, Gellérthegy; Szentgyörgyi, Kispál; Annamária; Fiastyúk, Kaszáscsilag; stb.*
2. Kötőjelezés: *Velencei-tó, Belső-János-dűlő, Kál-Kápolna; Nemeskéri-Kiss; Coca-Cola; Nobel-díj; stb.*
3. A különálló tagok nagy kezdőbetűs kezdése: *Gelléri Andor Endre; Eötvös Loránd Tudományegyetem; Honda Jazz, Tomi Kristály; Ománi Szultánság, Francia Köztársaság; Akadémiai Aranyérem; Nemzeti Sport, Fizikai Szemle; Bereniké Haja, Déli Korona; stb.*
4. A nyelvi felépítés (úgynevezett kétségtelen utótag) vagy sajátos helyzet: *Kiss János altábornagy utca, Baranya megye; Grinzingi borozó, Keleti pályaudvar, a Hajnali részegség c. vers; stb.*

A tulajdonnevek típusait szem előtt tartva – a fentiek összegzéseként – a többtagú nevekben az alábbi táblázat mutatja meg azt, hogy hogyan alakul a névterjedelem jelölésének a lehetősége:

1. Személynevek
  - egybeírás: *Tóthpál, Annamária*
  - kötőjelezés: *Nemeskéri-Kiss*
  - különírás, nagy kezdőbetűk: *Orosz Tóth Miklós*
2. Földrajzi nevek
  - egybeírás: *Mosonmagyaróvár, Németalföld*
  - kötőjelezés: *János-hegy, Dél-Európa, Rohonci-Arany-patak*
  - különírás, nagy kezdőbetűk: *Amerikai Egyesült Államok, Francia Köztársaság*
  - különírás, kétségtelen köznévi utótag: *Szilágyi Erzsébet fasor, Budai kistérség*
3. Csillagászati elnevezések
  - egybeírás: *Fiastyúk, Kaszáscsillag*
  - kötőjelezés: *Halley-üstökös*
  - különírás, nagy kezdőbetűk: *Északi Vízikígyó, Bereniké Haja*
4. Intézménynevek
  - különírás, nagy kezdőbetűk: *Magyar Tudományos Akadémia, Nemzeti Színház*
  - különírás, kétségtelen köznévi utótag: *Lukács fürdő, Déli pályaudvar*
5. Díjnevek
  - különírás, nagy kezdőbetűk: *Akadémiai Aranyérem*
  - kötőjelezés: *Nobel-díj, Eötvös-émlékérem*
  - különírás, kétségtelen köznévi utótag: *Életfa díj*

6. Márkanevek

- különírás, nagy kezdőbetűk: *Tomi Kristály, Alfa Romeo*

7. Címek

- különírás, nagy kezdőbetűk: *Fizikai Szemle, Nők Lapja*
- a név sajátos helyzete, szövegbe szerkesztése: a *Szerelmes szembesítés* c. verseskötet

c) Az értelemtükrözéssel kapcsolatosan végezetül essen szó az **írásjelezésről** (részletesen Keszler 2004). Az írásjelek elsődleges funkciója az, hogy kifejezzék a különféle szerkezeti egységek jelentésbeli és nyelvtani tagolását. Ez elsősorban a mondatokra, a szerkezetekre és a szavakra vonatkozik. Ugyanakkor az írásjelek az intonációs-érzelmi tagolás eszközei is, vagyis az úgynevezett szupraszegmentális eszközökre is utalnak, így jelentős szövegtani háttérrel is rendelkezhetnek. Egyetlen, a magyarban már-már „klasszikusnak” számító, jól ismert és sokat idézett példát fogok most hozni. Nézzük meg a következő rövid szöveget, amelyet a hagyomány szerint a Bánk bán-féle összeesküvés résztvevőinek küldött az esztergomi érsek Gertrudis királyné meggyilkolásával kapcsolatban 1213-ban:

A királynét megölni nem kell félnetek jó lesz ha mindenki egyetért én nem ellenzem.

A szöveg kétféle, egymással teljesen ellentétes értelme csupán a vesszők alkalmazásával áll elő:

- *A királynét megölni nem kell, félnetek jó lesz, ha mindenki egyetért, én nem, ellenzem. (Reginam occidere bonum est timere, nolite. Et si omnes consenserint, ego non. Contradico.)*

Ez az olvasat, csupán a vesszők alkalmazásával a püspök tiltakozását fejezi ki.

- *A királynét megölni nem kell félnetek, jó lesz, ha mindenki egyetért, én nem ellenzem. (Reginam occidere bonum est, timere nolite. Et si omnes consenserint, ego non contradico.)*

Ebben az olvasatban, a vesszők áthelyezésével, a rövid szöveg beleegyezést jelent.

Tapasztalatom szerint az írásjelezés alapvetően nem könnyű kérdésköréből a leggyakoribb problémát az *és* (*s, meg, vagy*) kötőszó előtti vesszőhasználat okozza. Az alapvető szabály egyszerűnek tűnik: amennyiben szerkezeti szintű kapcsolóelem az *és*, a vessző elmarad, akkor azonban, ha tagmondatokat köt össze, ki kell tenni. A gond az szokott lenni, hogy az egyszerű és az összetett mondatok határa nem különíthető el pontosan. A legtöbb nehézséget azok a mondatok okozzák, amelyekben több állítmány található, és ezek *és* (*s, meg, vagy*) kötőszókkal kapcsolódnak. Az ilyen mondatokban meg kell állapítani, hogy csupán az állítmányok halmozottak-e, vagyis a mondat szerkezetileg egyszerű, és akkor nem kell vesszőt használni, vagy az állítmányok külön tagmondatot képviselnek, szerkezetileg összetettek, tehát kötelező a vessző kitétele. A megoldást az a lehetőség kínálja, hogy megnézzük, az állítmányoknak milyen a szerkesztettsége, vannak-e közös vagy külön bővítményeik. Nézzünk most néhány olyan példát, amelyek

az átmenetiséget képviselik (Laczkó–Mártonfi 2004; továbbá Keszler 1977, 2004, 2017):

1. Ha az állítmányoknak eltérő és közös bővítményük is van, és a közös bővítmény az állítmányok előtt áll: *Attila könyvborítókat tervezett(,) és illusztrált képekkel. Ebben a városban született, nőtt fel(,) és ismerkedett meg a férjével.*
2. Ha az állítmányoknak külön bővítményeik vannak, a közös alanyi bővítmény azonban a mondat végén áll: *Hosszú ideig futottak(,) és alaposan megizzadtak a versenyzők. Összevissza repkedtek(,) és fűlsiketítően csiviteltek a madarak.*
3. Ha az állítmányoknak külön alanyuk van, de egy vagy több közös bővítménnyel is rendelkeznek: *A tanár feladta(,) és a tanulók megírták a házi feladatot. A folyó kiáradt(,) és a vetés elpusztult a nagy eső miatt.*

2.3. Végezetül szólnunk kell a harmadik alapelvről, a **hagyományról** is (vö. Laczkó 2006b). Valójában ez az a tényező a magyar helyesírásban, amely igazán nehezzé teszi az alkalmazhatóságot. Miről van ugyanis szó? Voltaképpen a kivételekről, azaz azokról az esetekről, amikor nem tudjuk alkalmazni a két irányító rendszertényezőt, a fonematikusságot és a rendszerszerű szabályokat. A hagyomány tehát mindkét normával szemben áll.

a) A hangjelöléssel szemben ható hagyományhoz tartozik a jól ismert jelenség: a magyar írás használ egy olyan betűt, amelynek ma már nem létezik önálló hangértéke, hanem a *j*-nek megfelelő fonémát jelöli, és ez az *ly*. Ez a fonematikus jelölés részleges feladását jelenti. Azért okoz nehézséget, mert semmilyen szabály, tendencia nem kapcsolható a használatához, valójában egyenként kell megtanulni azokat a szavakat, amelyekben a /j/ fonémát *ly*-nal jelöljük. Az *ly*-os írásmódú szavak rendkívül sokféle eredetűek és különböző jellegűek. A magyar szótárak 200 feletti *ly*-nal írandó szót tartanak számon. Ezek közül azonban ma már meglehetősen sok elavultnak számít, vagy akár már ki is veszett a használatból. Új *ly*-os szó pedig nem keletkezhet, hiszen erre egyetlen lehetőség lenne: az *ly*-nal íródo képzők produktivitása, ám ezek mára teljesen improduktívvá váltak. Ennek ellenére a jelenség, különösen az írni tanuló kisgyerek számára sok nehézséget okoz.

Az *ly* használata mellett a hangjelöléssel szemben álló hagyományhoz sorolunk minden olyan jelenséget, amikor a szavak rögzítésében eltérünk a kiejtéstől. Így ide tartoznak a régies írásmódú családnevek, például: *Gaál, Dessewffy, Batthyány, Kossuth, Széchenyi* stb. Ezekben a nevekben sok esetben a középkori magyar helyesírás sajátosságai érhetők tetten. Közszavak írásképe is őrizheti korábbi nyelvi állapot képét, például a *játszik* ige leírásakor megőriztük az eredeti *ját-* tövet, jöllehet az *sz* agglutinálódása következtében a *játsz-* tö kiejtés szerint lenne írandó, azaz hosszú *cc*-vel.

b) A helyesírásban hagyományosnak tekintjük azokat az írásmódokat is, amelyek eltérnek egy-egy írásszabály rendszerszerűségétől, tehát egyedi vagy rendszerbe foglalható kivételek. Az *akadémikus, cárizmus, enciklopédikus* stb. szavak hagyó-

mányos írásmódúak, hiszen az idegen szavak jó részében – és ez tekinthető szabályosnak – bizonyos idegen eredetű képzők előtt a tő belseji hosszú magánhangzó rövidre változik (*ironia* – *ironikus*). Hagyományosnak számít az is, hogy az intézménynevekben nem érvényesül a szótagszámlálás szabálya: *Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem* (Közgazdaság-tudományi helyett) vagy *Pénzügyminisztérium* (Pénzügy-minisztérium helyett).

Hagyományosnak kell tartani azoknak a tulajdonneveknek az írását is, amelyek nem latin betűs írású nyelvekből származnak, és az átírásuk nem követi a vonatkozó szabályokat. Ennek oka az, hogy az adott nevek azoktól valamelyest eltérő módon honosodtak meg a magyarban: *Anyegin* (*Onyegin* helyett) stb.

Az egybeírás és különírás körében található a legtöbb kivételesség, eltérés a rendszerjellegtől. Hagyományosnak számít az egybeírás például az *ötéves*, *bérbeadás* szavakban; az *ötéves* a rendszerbe foglalható kivételek közé tartozik, hiszen a számnévi előtagú és képzett utótagú szerkezeteket, ha két tagból állnak, annak ellenére mindig így írjuk, hogy nincsen jelentésváltozás, a *bérbeadás* azonban egyedi kivétel (egybeírjuk a különírás helyett). Ugyancsak a kialakult szokást megtartva kell egybeírást alkalmazni a *bevásárlóközpont*, *javítóműhely*, *vendéglátóipar* stb. formákban, hiszen a folyamatos melléknévi igenévi előtaggal rendelkező szerkezeteknél a különírás a szabályos akkor, ha a szerkezet valamelyik vagy mindkét tagja összetett szó. Annak ellenére, hogy a jelöletlen birtokos jelzős kapcsolatokat mindig egybe kell írni, a *férfi egyes mérközés* vagy a *férfi nemi hormon* szerkezetek hagyományosan különírandók az áttekinthető tagolás érdekében (*férfi-egyesméréközés*, *férfi-nemihormon* helyett). Jóllehet a *klasszika-filológia* és *klasszika-filológus* szavak nem laza mellérendelések, hagyományosan mégis kötőjellel kell írni őket. Ugyancsak kivételes a kötőjelezés az *obi-ugor* jelzős szerkezetben is.

A toldalékok kapcsolásában is előfordulnak kivételek. A néma betűre vagy a magyarban szokatlan betűcsoportra végződő idegen szavakhoz a toldalékokat kötőjellel kell kapcsolni. Ez alól az *Anjouk* szóalak hagyományos kivételt jelent.

A kivételek sorát lehetne még folytatni, ám szemléltetésnek ennyi is elegendő. Nyilvánvaló, hogy ha egy efféle helyesírási rendszerben, mint a magyar, túl sok a kivétel, nagyon megnehezíti a helyzetet, hiszen az a kíváncsi nem teljesül, hogy az ismétlések mechanikusak legyenek. Szerencsére a kivételek listája nem hosszú a magyar helyesírásban, ám feltétlenül érdemes tisztában lennünk azzal, hogy milyen részrendszerben vannak jelen, és bizonytalanság esetén az igényes írásgyakorlatban ilyenkor elő kell vennünk a szótárt, és ellenőriznünk kell a megfelelő alakot.

3. Természetesen nagyon sok vonatkozását lehetne még megemlíteni a magyar helyesírásnak. Nem volt szó például a negyedik alapelvnek tartható egyszerűsítés kérdéséről, de több részletkérdésről sem. A célom az volt, hogy szemléltessem a rendszert, és felhívjam a figyelmet arra, hogy a magyar helyesírás korántsem könnyű. A megfelelő alkalmazása ennek ellenére mégsem reménytelen, pusztán tisztában kell lennünk a nehézségekkel. Ez hangsúlyossá teszi azt az alapvetést,

hogy az írásgyakorlatban mindig használjuk a papíralapú vagy online szótárakat, a szabályzatot vagy a magyarázatokkal is szolgáló kézikönyvet.

Összegzésként nem haszon nélkül való áttekinteni a 12. kiadás változásait is, elsősorban azokat, amelyek az írásgyakorlat szempontjából fontosak (részletesen Keszler 2015). A változások három nagy csoportba oszthatók. Egyrészt korábban szabályozott pontok kikerülhetnek a kodifikációból teljesen vagy részlegesen, ezt sematikusan $A \rightarrow 0$ formában ábrázolhatjuk. Erre akkor kerül sor, ha egy adott kérdéskör valójában nem a helyesírás szabályozása alá esik, például: a képzőváltozatok kérdése, a szavak kiejtésére vonatkozó információk, az asszonynevek variációi vagy a postai címezés. Ennél sokkal fontosabb és egyben egy új szabályzat létrehozását indukáló tényező a korábban nem szabályozott pontok kodifikációja, képlettel: $0 \rightarrow A$. Itt is beszélhetünk részleges kiegészítésekről (pl. a betűrendbe sorolás esetében a kis- és a nagybetűk megkülönböztetésére vonatkozó szabálypont, a szótagszámlálás vonatkozásában az *-i* képző megítélése, az idegen előtagok összetételei voltára vonatkozó módosítás, a két kötőjellel írandó többszörös összetételek vagy a névkiegészítők kérdése, valamint a tulajdonnevek körében megjelenő kiegészítő szabályok, vö. Laczkó 2016) vagy teljesen új pontokról (pl. a tárgynevek beemelése a szabályok közé). A leglényegesebb tényező azonban az $A \rightarrow B$ képlettel jellemezhető változtatás, vagyis amikor egy korábban szabályozott kérdéskör rendszert érintően módosul. Ez azt jelenti, hogy újra meg kell tanulni a rögzítést, a korábban már rutinizált változatok másképp működnek. A 12. kiadásban efféle változtatás az egyszerűsítés elvét érintette a magyar tulajdonnevek vonatkozásban, nevezetesen az egyéni nevek toldalékolását (*Adriennel*), valamint a *-szerű* elem írásának módosulását, azaz önállóltan utótagként való kezelését (*ézszerű*).

Mint ahogy 2015 óta a 12. kiadást követte a hozzá kapcsolódó akadémiai szótár, valamint a *Kis magyar helyesírás* megjelenése, kérdés, milyen teendők hárulnak jelen pillanatban a helyesírásért felelős akadémiai bizottságra. Alapvetően a szaknyelvi vonatkozásokat kell megemlíteni. Készülőben van egy új, az orvosi helyesírást taglaló kézikönyv, amelynek jóváhagyása a bizottság feladata, érdemes lenne megújítani az orvosi helyesírási szótárt is (jelenlegi verziója: Fábián–Magasi 1992), továbbá megjelenés előtt áll a fizikai helyesírási szótár is (Mártonfi–Sólyom 2018). Folyamatosan ülésezik a Földrajzinév-bizottság is, különböző racionalizálási javaslatokat téve a földrajzi nevek írására vonatkozóan. És igencsak fontos lenne azokon a szaktudományos területen is megkezdeni a munkát a helyesírás vonatkozásában, ahol ez még nem történt meg, például kiemelten a csillagászati helyesírás vonatkozásában. Összefüggésben a szabályzati módosításokkal megújításra vár az Osiris-helyesírás is, amely nem jelenhet meg bizottsági jóváhagyás és megfelelő lektorálás nélkül. Teendő tehát továbbra is bőséggel akad a szabályzat 12. kiadásának megjelenése után.

SZAKIRODALOM

- A magyar helyesírás szabályai*. 11. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.
- A magyar helyesírás szabályai*. 12. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015.
- Magyar helyesírási szótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2017.
- Bősze Péter 2009. *A magyar orvosi nyelv tankönyve*. Medicina Kiadó, Budapest.
- Fábián Pál – Magasi Péter 1992. *Orvosi helyesírási szótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Fábián Pál – Gráf Rezső – Szemere Gyula 1999. *Helyesírásunk*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Hargitai Henrik – Kozma Judit – Kereszturi Ákos – Bérczi Szaniszló – Dutkó András – Illés Erzsébet – Karátson Dávid – Sik András 2010. *Javaslat a planetológiai nevezéktan magyar rendszerére*. In: Benkő József – Mizser Attila (szerk.): *Meteor csillagászati évkönyv*. Budapest, 280–302.
- Keszler Borbála 1977. *Az egyszerű és az összetett mondat határsávja*. In: Rácz Endre – Szathmári István (szerk.): *Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből*. Tankönyvkiadó, Budapest, 111–33.
- Keszler Borbála 2004. *Írásjeltan*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Keszler Borbála 2015. *Megjelent A magyar helyesírás szabályai 12. kiadása*. *Magyar Nyelvőr* 139: 253–69.
- Keszler Borbála 2017. *Az egyszerű és az összetett mondat határsávja*. In: Keszler Borbála (szerk.): *Magyar grammatika*. Műszaki Kiadó, Budapest, 455–65.
- Kloss, Heinz 1969. *Research possibilities on group bilingualism: A report*. International Center for Research on Bilingualism, Quebec.
- Kozma Judit 2007. *Csillagászati elnevezések helyesírása*. Szakdolgozat. Budapest, Kézirat.
- Laczkó Krisztina 2004. *Gondolatok a helyesírási szabályzat 12. kiadásáról*. In: Balázs Géza (szerk.): *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője 1–2*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 17–48.
- Laczkó Krisztina 2006a. *Az újmagyar és az újabb magyar kor*. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 401–37.
- Laczkó Krisztina 2006b. *A hagyomány szerepe a mai helyesírásban*. In: Mártonfi Attila – Papp Kornélia – Slíz Marianna (szerk.): *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Argumentum Kiadó, Budapest, 601–4.
- Laczkó Krisztina 2016. *A tulajdonnévi helyesírás változásai az AkH. 12. kiadásában*. *Névtani Értesítő* 38: 181–91.
- Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2004. *Helyesírás*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2008. *Helyesírási tanácsadó*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Mártonfi Attila 2018. *Tájékoztató bibliográfia „A helyesírás kézikönyvei” témában*. *Magyar Nyelvőr* 142: 246–50.
- Mártonfi Attila – Sólyom Jenő 2018. *Fizikai helyesírási szótár*. Budapest (megjelenés alatt).
- Siptár Péter – Keszler Borbála – Tóth Etelka 2016. *Kis magyar helyesírás*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1998a. *Nyelvi tervezés*. Universitas, Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1998b. *A nyelvi norma*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2003. *A nyelvi norma*. In: Kiefer Ferenc – Siptár Péter (szerk.): *A magyar nyelv kézikönyve*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 411–21.
- Tóth Etelka 2017. *Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottsága 2015. évi tevékenysége*. *Magyar Nyelvőr* 141: 389–96.

Laczkó Krisztina

egyetemi docens

ELTE BTK

Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet

SUMMARY

*Laczkó, Krisztina***A panorama of Hungarian orthography after the publication of the 12th edition**

The main aim of this paper is to survey and assess the present state of Hungarian orthography, in the double perspective of preservation and modification, following the publication of the 12th edition of The Rules of Hungarian Orthography. Three fundamental issues are discussed: (i) First, the overall status of Hungarian spelling is briefly reviewed. (ii) Second, the system of Hungarian orthography is sketched, and its basic principles – interpreted as norms – are introduced, with the following question in focus: Can Hungarian orthography be considered to be difficult? (iii) And third, the major changes introduced by the 2016 edition are summarised, and some future tasks of experts on Hungarian orthography after the publication of the new edition are proposed.

Keywords: spelling system, orthographic norm, orthographic status, domains of orthography, phonemic principle, semantic transparency, tradition.